

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.02.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/186980/>**Сабденалиева Лаура Қасымбекқызы**

Тәрбиеші

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Жабағылы ауылы

«Алтын ұя» бөбекжай бақшасы

КІРІСПЕ

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде баланы тек біліммен қамтамасыз ету жеткіліксіз. Негізгі мақсат – баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына жағдай жасау. Баланың болашақ өмірлік бағыты, мінез-құлқы, қарым-қатынас мәдениеті, өзіндік «Мен» бейнесі мектепке дейінгі кезеңде қаланады. Осы үдерісте тәрбиешінің рөлі айрықша мәнге ие. Мектепке дейінгі жас – баланың тұлғалық дамуының ең жауапты кезеңі. Бұл кезеңде бала әлеуметтік нормаларды, мінез-құлық үлгілерін, құндылықтарды меңгереді. Ғылыми педагогикада дәл осы жаста ересек адамның, соның ішінде тәрбиешінің ықпалы баланың тұлғалық құрылымына тікелей әсер ететіні дәлелденген. Сондықтан тәрбиешіні баланың тұлғасын қалыптастырудағы негізгі кәсіби тұлға ретінде қарастыру орынды.

Баланың жеке тұлғасы ұғымының педагогикалық мазмұны.

Жеке тұлға – бұл әлеуметтік тәжірибе арқылы қалыптасатын, өзіндік мінез-құлқы, құндылықтық бағдарлары, қарым-қатынас стилі бар адам. Педагогикалық тұрғыдан алғанда, баланың жеке тұлғасы оның әлеуметтік ортада өз орнын табу қабілетімен, өз әрекетіне жауапкершілікпен қарауымен, эмоциясын реттей алуымен сипатталады.

Мектепке дейінгі жаста тұлға толық қалыптаспағанымен, оның негізі қаланады. Бала өзін қалай қабылдайды, өзгелермен қалай қарым-қатынас жасайды, ережеге қалай бағынады – мұның барлығы тәрбие үдерісінде қалыптасады. Осы тұрғыда тәрбиеші баланың тұлғалық дамуын бағыттаушы, реттеуші және қолдаушы тұлға ретінде

көрінеді.

Тәрбиеші – баланың әлеуметтік тәжірибесін ұйымдастырушы.

Балабақша – баланың отбасынан кейінгі алғашқы әлеуметтік ортасы. Бұл ортада бала жаңа ережелермен, талаптармен, қарым-қатынас формаларымен танысады. Осы үдерісті ұйымдастыратын негізгі тұлға – тәрбиеші.

Тәрбиеші баланың:

- ұжыммен әрекет етуін;
- құрдастарымен қарым-қатынас орнатуын;
- әлеуметтік нормаларды қабылдауын;
- өз мінез-құлқын реттеуін жүйелі түрде қалыптастырады.

Ғылыми тұрғыда тәрбиеші баланың әлеуметтену процесінің жетекші ұйымдастырушысы болып табылады. Баланың топтағы орны, өзін қауіпсіз сезінуі, өз пікірін білдіруі тәрбиешінің педагогикалық шеберлігіне тікелей байланысты.

Тәрбиешінің тұлғалық үлгі ретіндегі маңызы.

Мектепке дейінгі жаста бала ересек адамның сөзіне емес, іс-әрекетіне көбірек мән береді. Сондықтан тәрбиешінің жеке тұлғалық қасиеттері баланың тұлғалық дамуына тікелей ықпал етеді. Тәрбиешінің сөйлеу мәдениеті, сабырлылығы, әділдігі, қарым-қатынас әдебі бала үшін үлгі болып табылады.

Ғылыми педагогикада бұл құбылыс «үлгі арқылы тәрбиелеу» қағидасымен түсіндіріледі. Бала тәрбиешінің мінез-құлқын бақылау арқылы әлеуметтік мінез үлгілерін меңгереді. Осы себепті тәрбиешінің кәсіби білімі деген ұғым оның жеке мәдениетімен, рухани деңгейімен тығыз байланысты қарастырылады.

Тәрбиешінің баланың эмоционалдық дамуына ықпалы

Баланың эмоциялық тұрақтылығы оның тұлғалық дамуының маңызды көрсеткіші болып табылады. Мектепке дейінгі жаста бала өз эмоциясын толық басқара алмайды, сондықтан оған ересектің қолдауы қажет. Бұл жерде тәрбиешінің рөлі ерекше.

Тәрбиеші:

- баланың сезімін түсінуі;
- оны қабылдай білуі;
- эмоционалдық қолдау көрсетуі арқылы баланың өзіне деген сенімін қалыптастырады.

Эмоциялық қолдау алған бала өз ортасында ашық, белсенді, сенімді болады. Ал

тәрбиешінің салқын, немқұрайлы немесе қатал қарым-қатынасы баланың тұйықталуына, өзіне сенімсіз болуына әкелуі мүмкін. Осылайша тәрбиешінің эмоционалдық ықпалы баланың тұлғалық дамуына тікелей әсер етеді.

Тәрбиешінің адамгершілік тәрбие берудегі рөлі.

Баланың адамгершілік қасиеттері – оның тұлғалық дамуының негізі. Адалдық, мейірімділік, әділдік, жауапкершілік сияқты қасиеттер арнайы түсіндіру арқылы емес, күнделікті қарым-қатынас арқылы қалыптасады.

Тәрбиеші баламен қарым-қатынаста:

- әділ шешім қабылдау;
- әр балаға тең көзқарас таныту;
- тәртіпті талап етумен қатар түсіндіру

арқылы адамгершілік тәрбиені жүзеге асырады.

Балабақшадағы күнделікті жағдайлар – даулы сәттер, ойын кезіндегі келіспеушіліктер – тәрбиеші үшін адамгершілік тәрбие берудің нақты алаңы болып табылады.

Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігі және тұлға қалыптастыру.

Баланың жеке тұлғасын қалыптастыруда тәрбиешінің педагогикалық шеберлігі шешуші мәнге ие. Бұл шеберлік баланың жас ерекшелігін, жеке қабілетін, мінез ерекшелігін ескере отырып, тәрбие үдерісін ұйымдастыруда көрінеді.

Ғылыми тұрғыда педагогикалық шеберлік:

- баланы тұлға ретінде қабылдау;
- оның пікірін құрметтеу;
- дербестігін қолдау;
- тәрбиелік ықпалды күштеу емес, сенім арқылы жүзеге асыру сияқты қағидаларға негізделеді.

Осы қағидалар сақталған жағдайда ғана тәрбиеші баланың тұлғалық дамуына оң ықпал ете алады.

Отбасы мен тәрбиешінің бірлескен ықпалы

Баланың тұлғалық дамуы тек балабақшамен шектелмейді. Отбасындағы тәрбие мен балабақшадағы тәрбие өзара үйлескенде ғана нәтижелі болады. Бұл үйлесімділікті қамтамасыз ететін негізгі тұлға – тәрбиеші.

Тәрбиеші ата-анамен жүйелі байланыс орнатып, баланың даму ерекшеліктері туралы

ақпарат алмасу арқылы тәрбиелік ықпалды күшейтеді. Осылайша тәрбиеші баланың тұлғалық дамуына әсер ететін барлық факторларды үйлестіруші рөл атқарады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорытындылай келе, баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлі көпқырлы әрі шешуші болып табылады. Тәрбиеші баланың әлеуметтік тәжірибесін ұйымдастырушы, адамгершілік қасиеттерін қалыптастырушы, эмоциялық қолдау көрсетуші және тұлғалық дамуын бағыттаушы негізгі педагогикалық тұлға ретінде көрінеді.

Мектепке дейінгі жаста қалыптасқан тұлғалық қасиеттер баланың бүкіл өмірінде сақталатындықтан, тәрбиешінің кәсіби және тұлғалық деңгейі ерекше жауапкершілік жүктейді. Сондықтан тәрбиеші баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы жетекші рөл атқаратын негізгі педагогикалық тұлға ретінде қарастырылуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер.

1. Төлеубекова Р.Қ. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Мектеп, 2020. – 256 б.
2. Әбенбаев С.Ш. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Дарын, 2018. – 192 б.
3. Бұзаубақова К.Ж. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Білім, 2019. – 240 б.
4. Қалиев С., Жарықбаев Қ. Қазақ этнопедагогикасы. – Алматы: Рауан, 2016. – 312 б.
5. Жұмабекова Ф.Н. Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жұмысының әдістемесі. – Алматы: Атамұра, 2017. – 180 б.
6. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту» ғылыми-әдістемелік журналы. – Алматы, 2021–2024 жж.
7. «Балабақша тәрбиешісі» республикалық әдістемелік журналы. – Алматы, 2020–2024 жж.
8. Веракса Н.Е., Комарова Т.С., Васильева М.А. От рождения до школы. Примерная основная образовательная программа дошкольного образования. – Москва: Мозаика-Синтез, 2021.
9. Выготский Л.С. Баланың психикалық дамуы. – Москва: Педагогика, 2005.
10. Эльконин Д.Б. Мектепке дейінгі жастағы баланың дамуы. – Москва: Академия, 2010.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.